

Demokrasi, İslâm ve Anti-Demokrat Radikal Sağ İntelijansiya Üzerine Bir Analiz

Durmuş Hocaoğlu

İslâm., Şubat 1997, Sayı: 162, Yıl: 14., İstanbul., s.19-23

Durmuş Hocaoğlu, *İslâm* Makale Sıra No: 1

Bibliyografya Künyesi:

- Hocaoğlu, Durmuş., “Demokrasi, İslâm ve Anti-Demokrat Radikal Sağ İntelijansiya Üzerine Bir Analiz”, *İslâm.*, Şubat 1997, Sayı: 162, Yıl: 14., İstanbul., s.19-23 (5 sayfa). *İslâm* Dosya Başlığı: “Yönetemeyen Demokrasi”

İstatistikî Bilgiler:

Sayfa: ; Kelime: 3.663, Karakter: Boşluksuz: 25.367; Boşluklu: 28.995

İslâm

Matbû metni tarayarak dönüştüren ve düzenleyen:

Yusuf Yetim

Redaksiyon:

Durmuş Hocaoğlu

20.06.2006

Demokrasi, İslâm ve Anti-Demokrat Radikal Sağ İntelijansiya Üzerine Bir Analiz

Doç. Dr. Durmuş Hocaoglu*

I: Toplumsal Değişme ve Demokrasi Hakkında Genel Bir Mülâhaza

Toplumsal Değişme, bir "realite"dir. Her nesne gibi toplumlar da değişir. Ancak, bu değişimin en şiddetli ve sık olduğu toplumlar, sınıf toplumlarıdır.¹

Fakat her değişimde olduğu gibi Toplumsal Değişme'de de değişimin öznesi/özneleri ve nesnesi/nesneleri vardır. Bu özne-nesne ilişkisi içerisinde bilhassa **Devlet** ile **Toplum** arasındaki münasebet büyük bir önem taşımaktadır. Biz bunu **Toplumsal Değişme Vektörleri** kavramı ile izah etmiştik.² Bu vektörler, aynı zamanda, **Toplum** ile **Siyasî Erk** arasındaki münasebetin yönünü de göstermektedir. Bu vektörlerin yukarıdan-aşağıya yönelik olduğu ülkeler anti-demokratik, aşağıdan-yukarıya yönelik olduğu ülkeler ise demokratik ülkelerdir.

Değişen dünyanın en önemli gerçeklerinden birisi de "**Demokrasi**"dir. Kökenleri Antikite'ye istinad etmekle beraber bugünkü mânâ ve muhtevasıyla demokrasi, ancak, 20nci yüzyılda ve sınıf toplumlarında yaşanan fiili bir realiteye dönüşebilmiştir.³

Ülkemizde Demokrasi'nin iptidasi addedilebilecek olan ilk parlamentonun açılışından günümüze yaklaşık olarak 120 yıl geçmiş olduğuna nazar, nisbeten uzunca olduğu söylenebilecek olan bir demokrasi geleneğimizin mevcudiyetinden söz edilebilir. Ancak, buna rağmen, Türkiye'de Demokrasi'nin hâlâ günümüzde tam olarak bütün kurumları ve zihniyet alt-yapılarıyla birlikte gereken sağlamlıkta yerleşmiş olduğunu iddia etmek mümkün görünmemektedir. Yani, ilk başlangıcına göre hesaplandığında 120 yıllık, fiili uygulaması olan D.P. hareketi referans alındığında da 50 yıllık demokrasi mazisi, geleneği ve tecrübesine rağmen, hâlâ ülkemizde bir "Demokrasi Problemi" mevcuttur. Burada kullanmış olduğumuz "**Demok-**

rasi Problemi" terimi ile kastetmiş olduğumuz şey, esas itibarıyla "demokrasi şüpheçiliği" ve "demokrasi karşıtlığı" olmak üzere iki anlamı mün-demictir. Bunlardan birincisi olan "**demokrasi şüpheçiliği**", bir yönetim biçimi olan demokrasiye "güvensizlik" veya onu "yeterince mükemmel bulmamak"tan ileri gelen bir düşünce tarzı olduğu halde, "demokrasi karşıtlığı", demokrasiyi "zararlı bulmak"tan ileri gelen bir düşünce tarzıdır. Ancak, her ikisi de pratikte aynı kapağa çıkmaktadır: İdare edenler idare edilenlere karşı -fiili bir sürette, yani müeyyidesi

Mevcut demokrasilerin tamamının "İlâ-İslâmî" evsafa olduğu apaçık bir husustur. Aksini iddia etmek, tehlikeli bir yanlışlık olacaktır. Bu önermenin ekmel anlamda realize edilebilmesi, ancak bir "İslâmî Modernite"nin tesisi ile kaimdir ki İslâm Dünyası'nın günümüzdeki en büyük problemi de, kanaatimizce, budur.

olacak bir şekilde, daha açık bir ifadeyle, sahicı bir şekilde—sorumlu değilse bunun adı "anti-demokratik"tır. David Spitz bu vaziyeti şöyle ifade etmektedir:

"...antidemokratik düşünce doktrinleri sadece demokrasiyi inkâr-sız gören, yahut demokrasinin arz-u edilir bir idare şekli olmadığını savunan görüşlerdir: Birinciler, serbest fikir çatışmalarının bükümetin siyaseti ve kuruluşu üzerinde esash bir tesiri olamayacağını iddia ederler; ikinciler ise bu fikir çatışmalarının bükümetin siyaseti ve kuruluşu üzerinde esash bir tesiri olmaması ge-

rektiğini ileri sürerler. Antidemokratik teoriler,bunun dışında, daha doğrusu bunun bir neticesi olmak üzere, idare edenlerin edilenlere karşı mes'ul tutulamayacağını veya tutulmalarını gerektiğini öne sürerler"

Demokrasi Problemi'nin beslediği kaynaklar, tarafımızdan aynı zamanda "**Anti-Demokratik Direnc Kaynakları**" olarak da isimlendirilmişlerdir.⁴ Biz bu kaynakları ana başlıklar olarak ikiye taksim etmekteyiz: **Gövde Direnci Kaynağı** ve **Uç-Noktalar Direnci Kaynağı**. Bunlardan birincisi aynı zamanda Sistematik Kaynak ve ikincisi de daha ziyade ve çoğunlukla **Zihniyet Kaynağı**'dır.

Demokrasi Problemi'nin Sistematik Kaynağı: Bu kaynak, esas itibarıyla sınılaşmamış olmak, bir Sanayi Toplumu haline gelememektir. Sanayi-dışılık, aynı zamanda Çağ-dışılık'tır. Bu sebeple, bütün sanayi-dışı ülkelerde çağ-dışı davranış tipleri ege-men olmaktadır. Bizim burada temas etmek istediğimiz husus, demokrasi karşısındaki direnci veya şüpheçiliği sağlayan ikinci kaynak olan ve kendisini ağırlıklı olarak toplumun uç kesimlerindeki marjinal aydınlar arasında izhar etmesi hasebiyle **Uç-Noktalar Direnci** ya da **Marjinal Aydın Direnci** olarak da tesmiye olunabilecek olan Zihniyet Kaynağı olacaktır.

II. "Demokrasi Problemi"nde Zihniyet Kaynakları

Kuşkusuz, "Demokrasi Problemi"ni (**demokrasi karşıtlığını** ya da **demokrasi şüpheçiliğini**) besleyen kaynaklar olan sistem ve zihniyet kaynakları arasında çok yakın ve içten bir bağlantı vardır. Sanayileşmenin bütün kurumlarıyla, bütün tazammun ve şumulü ile kaim olmadığı ülkelerde demokrasinin zihniyet alt-yapısı da oluşmamaktadır. Ancak, biz bu yazıda, esas olarak Zihniyet Faktörü ve hassaten Radikal Sağ üzerine eğilmek istiyoruz.

II.I. Demokrasi ve İslâm: Genel Bir Kritik

1*. Demokrasi, Halk ve Aydınlar

Burada öncelikle şu hususun altını çizmek icap etmektedir: Pratik gözlemler açıkça göstermektedir ki, Türkiye'de,

a: Demokrasi ile problemi olanlar, genel bir değerlendirme ile, "**Halk**"tan ziyade "**Aydınlar**"dır. Halk'ın bu tavrını, **Kollektif Bilinç'in Ferdî Bilinç'e** olan bir üstünlüğü olarak açıklayabiliriz. Esasen bu dahi, başlı-başına Demokrasi'nin fazileti hususunda yeterli bir karine olmalıdır.

b: Demokrasi'nin nisbeten en iyi şekilde sindirilmiş olduğu toplum katmanına ise, **Muhit (Çevre, Periferi)** değil **Merkez**'dir. Özellikle Merkez-Sağ, bu bakımdan Türkiye'de bir bakıma demokrasinin teminatı olmak durumunda gözükmemektedir.

2*. Demokrasi ve Sağ ve Sol Entellektüel Marjinaliteler

Ülkemizde Marjinal Aydınlar tarafından en fazla tartışılan konuların en başında gelenlerinden birisi de **Devlet, Demokrasi ve İslâm** arasındaki ilişkilerdir.

Burada dikkati çeken husus, bu ilişkiler örgüsü hakkında Sağ ve Sol Radikal İntelijansiya'nın görüşlerinin arasındaki önemli tipolojik benzerliklerdir. Bu benzerlikleri ana hatlarıyla ve kalın çizgilerle iki başlık altında cem edebiliriz:

1: Radikal Sağ ve Radikal Sol aydınlar, bu ilişkiler örgüsü hakkında umiyetle pesimist ve muhaliftirler. Her iki grubun da çoğunluk itibarıyla "**anti-demokrat**" olduğunu belirtmek gerekmektedir. Her iki kanattaki intelijansiya'nın bu konudaki **Archimedes Noktası**, Demokrasi ve İslâm arasında gayri kabili telif bir antagonizm bulunduğu şeklindeki anti-demokratik tezdur. Bunun yanında, her iki radikal kanat aydınları da genellikle toplum felsefelerinde "**Platonist**", **Devlet** karşısında

agresif ve **Demokrasi** konusunda ise **elitist-jakoben**'dirler. Yine, Radikal İntelijansiya'da önemli bir anti-demokratik direnç kaynağı olan "**insana güvensizlik**" duygusunun mevcut olduğunu söyleyebiliriz. Bu güvensizlik, onları, Halk üzerinde tabii olarak ve fakat kendilerine nereden ve kim tarafından verildiği meçhul olan bir nevi bir vis insita şeklindeki "velâyet ve vesayet hakkı"na sahip oldukları —bazıları kendilerine bu hakkı veren merciin, bizzat ve bizatihi "**Tarih**" olduğu kanaatındadırlar ki burada Tarih'in safî mücerret, İnsan'dan soyutlanmış, superhuman ve transandantal, seküler bir

kutsallık alanı olduğu aşikâre görülmektedir— şeklindeki bir vehme sürüklemektedir ve dahi bunun, en iyiyi her zaman aydınlar bilir şeklinde özetlenebilecek olan bir entellektüel snobizm olduğu anlaşılmalazık edemez.

2: Epistemojilerinde eleştirilmesi gereken önemli bir nokta, **Metod** üzerine olacaktır. Her iki kanat intelijansiya'da ciddi mânâda bir *metod problemi* veya *metod zaafiyeti* bulunduğunu söyleyebiliriz.

Metod, Radikal İslâmçı İntelijansiya'nın üzerinde en az durduğu konulardan birisidir. Halbuki, bir entellektüel için birinci problem, **metod** olma-

rih ve Toplum felsefeleri de soyut dis-kurlardan ibaret kalmaktadır.

3: "Prensipler" çoğunlukla kutsallaştırılmışlar ve adetât nass haline inki-lab ettirilmişlerdir. Bu prensipler bu açıdan, Hayat ve Realite'den kopuk, kendi başlarına bizzat ve bizatihi değer sahibidirlar. Bunun içindir ki işbu prensiplerin pratikte ne işe yaradıkları hiç sorgulanmamaktadır. Bu tutum, kendi içinde tutarlıdır: Praksis'e ehemmiyet atfetmeyen, onu daima istihfaf eden bir zihniyet, elbette "olmakta-olan" ile değil "olması gereken" ile ilgilenenecektir.

4: Bir Historik Realite Alanı olarak

"**Tarih**"i ve bir Aktüel/Ampirik/Objektif Realite Alanı olarak "**Toplum**"u temelli bir bilgi kaynağı, bir "deney alanı", bir "laboratuvar" olarak kabul etmemektedirler ki bu, bir nevi "**tarih ve toplum körlüğü**" hasıl etmektedir.

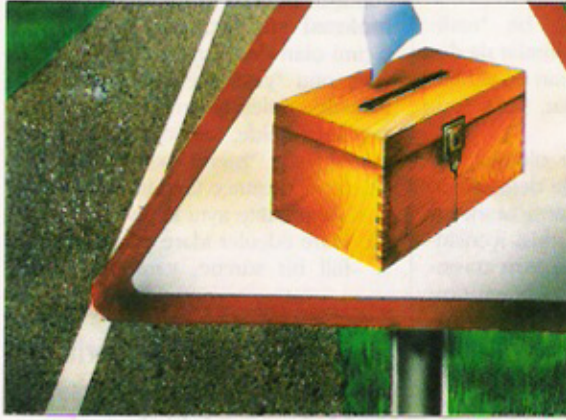
5: Bilgi'den Eşya'ya yönelmenin bir sonucu olarak, Dış-Dünya'nın, yani Hayat'ın, Aktüel-Objektif Realite'nin kanun-

ları oradan istihraf edilmemekte, soyut-sübjektif önermeler somut-objektif Dış-Dünya'ya projekte edilmeye çalışılmaktadır.

6: Radikal İntelijansiya, hakikî bir entellektüel cehdin birinci şartı olan — Gazzâlî'nin deyimiyile— "**bâdiselerin bakikatlarını anlamaya susamak**"¹⁰⁰ yerine "yargılama"ya ve "inşa etme"ye yönelmektedir.

7: Hâdiselerin hakikatlarını anlama cehdinin noksanlığı, "**komple teorisyenliği**"ni geliştirmektedir. Filvaki, bu hususun en fazla tebarüz etmiş olduğu alanlardan birisi, kendisini "Modernite"ve "Batı" problemlerinin kavranamamasında izhar etmektedir. Nitekim, Radikal Sağ İntelijansiya, Batı Problemi'nin, İslâm-Türk Dünyası'nın bütün tarihi boyunca karşılaşmış olduğu en ağır, en derin kriz olduğunu hâlâ idrâk edebilmiş değildir.

Metod konusundaki bu yetersizlik en bariz bir sûrette kendisini şurada açığa vurmaktadır: Marjinal aydınlar, hemen daima, kendilerince adetât bir imânî umde haline getirdikleri değişmez prensiplerine göre müesses olan bir "**İdeal Dünya Tasarımı**"na yönelmişlerdir. Bu, onların sürekli olarak

lıdır. "**Hakikatı aramada metod şarttır**" diyen Descartes'ın belirttiği gibi, "*hakikatı asla aramamak, methodsuz aramaya nisbetle dâba mürecabtır.*" Radikal İslâmçı aydınlardaki bu metod zaafiyeti hemen bütün eserlerinde ve tezlerinde kendisini açığa vurmaktadır.

Ana hatlarıyla dile getirildiğinde, ciddi bir teorik tartışma alanı olarak metod üzerinde durmamalarına rağmen, karine ile çıkarsadığımız methodsuz metodlarının temel hassalarını şu şekilde klasifiye edebiliriz:

1: Metodları "soyut-apriorik metod"dur. Onlar, genellikle, Hakikat'ın "Dış-Dünya'da, Eşya'nın kendisinde değil, "İç-Dünya'da, "değişmez prensipler"de ve "kitaplarda" olduğu tezini dayandırmaktadırlar. Bu itibarla bir **kitabîlik kültürü** egemenliği baskın olarak görülmektedir.

2: Böyle bir metod, Eşya'dan Bilgi'ye değil Bilgi'den Eşya'ya yönelir. Bu sebeptendir ki "**Deney**"e kapalıdırlar. Bu noktai nazardan, bir anlamda, Aristoteles'in "Theoria-Historia" (Ratio-Empeiria) tefrikine önemli bir ölçekte sadık kaldıkları da düşünülebilir. Bir bilgi kaynağı olarak Deney'e itibar etmemenin bir neticesi olmak üzere, Ta-

"mükemmel" in peşinde koşmalarına yol açmaktadır ki bu ise, onların hemen-hemen daimi bir sûrette bir **Sanal Gerçeklik (Virtual Reality)** dünyasında yaşamalarına yol açmaktadır. Zira, pratikten bilmekteyiz ki "mükemmel", "iyi"nin düşmanıdır. "Mükemmel" idealdir; ancak dünyada "iyi" vardır, "mükemmel" yoktur. Hep idealindeki "mükemmel" in hülyalarıyla yaşayanlar realitedeki "iyi"yi kaçırlar.

Makyavel, meşhur eseri "Hükümdar" da konuya temas ederken Platonist anaalyzta telmihte bulunarak şunları söylemektedir:

"Birçok kimseler öyle bükümdarlıklar, öyle cumhuriyetler tasavvur etmişlerdir ki, böyle şeyler ne görülmüş, ne de işitilmiştir. Çünkü insanların yaşadıkları tarz ile yaşamaları lâzım gelen (arzu ettikleri - D.H.) tarz arasında büyük bir mesafe vardır ki, yapılan şeyleri bırakıp da yapılması lâzım gelen şeyleri takip etmek tahaffuzdan ziyade inkızaza yaklaşmak demek olur."

II. II. Demokrasi, Devlet, İslâm: Radikal Sağ'a Yönelik Bir Kritik

1'. Genel Olarak, Demokrasi ve Sınai Toplum

Demokrasi, günümüz dünyasında, sadece bazı düşünürlerin zihniyet dünyalarındaki bir düşünce egzersizi, bir entelektüel lüks olmak durumunda değildir; o, bilfiil yaşanan bir realite'dir, günümüzdeki en önemli toplumsal gerçekliklerden birisidir. Demokrasi'nin bir kurum olarak Batı'da ortaya çıkmış olması, onun sadece ve yalnız ve ancak Batı'da yaşayabilir ve yaşanabilir ve öyle olması gereken bir kurum olduğu şeklinde algılanmamalıdır ve fiili uygulamalar da zaten, büyük ekseriyetle, bu yöndedir. Yani, Demokrasi her ne kadar Batı'da yeşermiş ve en yetkin şekline orada ulaşmış ise de, bünyesel olarak en önemli özelliklerinden birisi de, sadece Batı'ya özgü olmayıp Batı'yı aşmış olması ve Batılı-Olmayanlar tarafından da uygulanabilirliğe sahip olmasıdır. Padover bunu, demokrasinin içine gömülü olan "**hürriyet fikri**"nin bütün insanlığa şamil olmasına bağlamaktadır.¹²

Burada çok kısaca da olsa, dikkatlerin çekilmesi husus, yukarıda da temas edildiği veçhiyle, Demokrasi ile Sınaileşme arasındaki yakın ilgi ve bağlantıdır. Pratik bir tesbit olarak dahi demokrat toplumların, aynı zamanda sınai toplumlar olduğu fark edilebilecektir.

2'. Radikal-Sağ İntelijansiya'da Anti-Demokratik Direnç Kaynakları

Türkiye'de Demokrasi konusunda küçümsenmeyecek mesafeler alınmış olmasına rağmen henüz bütün kurumlarıyla ve zihniyet alt-yapılarıyla tam olarak demokrasinin yerleşebilmiş bulunmadığını ve, bunun yanında, Demokrasi ile ünsiyet peyda etme ve onu bir hayat tarzı, bir var-olma tarzı olarak algılamada konusunda bütün toplum katmanlarının homojen ve izotrop olmadığını ve, zihniyet dirençlerinin çoğunluğunun Sağ ve Sol marjinal aydınlar da görüldüğünü kısaca ifade etmiştik. Bunun içindir ki marjinal aydınlar da görülen bu anti-demokratlığı, marjinal entelektüel anti-demokratik direnci, bir

Tekil bir demokrasi yerine çoğul demokrasilerden söz edilebilmekle beraber, hepsinin özü aynıdır: Millî İrade veya Halk Hâkimiyeti.

"aydın hastalığı" olarak tanımlayabiliriz.¹³

Radikal-Sağ Aydın anti-demokratlığının iki ana mehasının —veya gerekçesinin— bulunduğunu söyleyebiliriz:

1: Pratik Gerekeç: Yozlaşma (Dejenerasyon) Endişesi:

Bir çeşit tarih kutsallaştırılması veya tarih nostaljisi olarak da görülebilecek olan Pratik Gerekeç, bir "**yozaşma (dejenerasyon) endişesi**"ne istinad etmektedir. Burada üzerinde durmayacağımız bu endişenin, yaşayan insanların, yani Halk'ın bütün bir tarihî mirasa karşı sorumlu olduğu ve söz konusu bu sorumluluğun sadece o günkü tercihlere göre radikal bir değişikliğe uğratılmasının bir ihanet sayılması gibi bir düşünce fantezisinde ve genel olarak da insana karşı güven duymamaktan —en azından yeterince duymamaktan— ileri geldiğini söylemek kabildir. Bu endişe, "halkın kendi başına bırakılmaması" gerektiği kanaatini da beraberinde getirmektedir.

2: Teorik Gerekeç: İslâm-Demokrasi İkilemi

İmdi, filhakika, Yozlaşma Endişesi, yani kitlelere karşı duyulan güvensizlik, kaçınılmaz olarak, Demokrasi'nin Aristotelien bir tahkir ile "kitlelerin

anarşisi" olarak telakki edilmesine sebebiyet verecektir. Öyle ya, tek otorite, meşruiyetin yegâne kaynağı sadece Halk ise ve Halk da kendi başına bırakılmış ise, "kendi başına bırakılmış olan" Halk, şayet "İslâm-dışı" bir hayat tarzını ve rejimi tercih edecek olursa ne yapılabilir? Bu düşünce sistematizinin marjinal aydını getirdiği nokta, anti-demokrasi olacaktır.

Ancak, asıl teorik endişe, daha derinlerdedir: **Dünyevî Siyasî Hâkimiyet (Regnum Terrara)** noktai nazarından, İslâm ve Demokrasi arasında bir konflikt aranmaktadır. Anti-demokrat marjinal aydınların bu konudaki ana dayanağı, ya da diğer adıyla Archimedes Noktası, "**Hakk**" ve "**Halk**" aynı ve karşıtıdır.

Bu hipotezin temeli şudur: "**İslâm'da Hakk'ın dediği olur, Demokrasi'de ise Halk'ın dediği. Şu halde, siyasî rejimin tâyinini Hakk'dan (Kitap'tan, Nass'tan) alıp Halk'a vermek bir itizâldir.**"

Birçok noktalardan tenkid edilmesi gereken bu görüşe burada mekân yetmezliği yüzünden sadece çok kısaca temas etmek durumunda kalmaktayız.

Birtakım prototiplerinin mevcudiyetleri ayrı bir bahis olmakla beraber, Demokrasi'nin, bu çağa ait bir kavram ve bir yaşama tarzı olduğu her türlü tartışmadan vârestedir. Bunun yanında, tek bir tip "demokrasi"den değil "demokrasi"lerden söz edilmesi gerektiği de mâlumdur: Herkesin demokrasisi kendisine benzer. Şu halde, "kendimize özgü bir demokrasi" de elbette potansiyel olarak mümkündür.

İkinci olarak, şunu da gözönünde tutmalıyız: Tekil bir demokrasi yerine çoğul demokrasilerden söz edilebilmekle beraber, hepsinin özü aynıdır: **Millî İrade veya Halk Hâkimiyeti.**

Üçüncü olarak, şuna dikkat edilmesi gereklidir: Demokrasi'nin esprisi, "**İnsan'a güvenmek**"tir. Kendisinin haricindeki insanların yanlış tercihlerde bulunacağını düşünmek, haksızlıktır.

Demokrasi'nin temel problemi, "**Siyasî Pratik Doğru**"nun belirlenmesidir. Demokrasi'nin "**Metafizik Doğrular**" ve/veya "**İlmî Doğrular**" ile doğrudan bir ilgisi ve meselesi yoktur. Siyasî Pratik Doğru demek, Siyasî Erk'in ne şekilde ve kim tarafından kullanılacağı, kimin kime karşı sorumlu olacağı sorusunun cevabını aramak demektir.

***

Özetini verdiğimiz bu prensipler

çerçevesinde görülebilecektir ki, Radikal-Marjinal İntelijansiya'nın demokrasi ile kavgası, kendi zihinlerinin içindeki problemlerden ileri gelmektedir. Zira:

İslâm'ın esası da **"İnsan'a güvenmek"**ten ibarettir. Sahabe Gayb'ı, Cennet'i, Cehennem'i görmeden görmüşçesine imân etti, ama İslâm Peygamberi'ni bizzat gördü, âyetlerin O'nun ağzından sâdır oluşuna bizzat şehâdet etti; Tâbiin Peygamber'i görenleri gördü; Tebbe-i Tâbiin ise Peygamber'i görenleri görenleri gördü. İmdi Efendimiz (salat ve selâm O'na olsun) yüzlerce yıldanberdir aramızda yok, biz O'nu hiç görmedik; ancak, O'nu görmüşçesine O'nun risaletine inanıyoruz, tıpkı hiç görmediğimiz halde Uhra'ya inandığımız gibi. Bu temadiyeti sağlayan aslı unsur, İnsan'dır. Inteligentsia'sı ve Laos'u birlikte İnsan.

Zira, İslâm, ne bir **Hanedan'a**, ne **İmam'a** ne de birtakım **Sivil-Asker Zinde Kuvvetler'e** emanet edilmiştir. Hayır! İslâm, İnsan'a emanet edilmiştir, İnsan'a! Hem de şu Radikal İntelijansiya'nın istihfaf ettiği, güvenmediği, "so-kaktaki insan'a"; bakkallara, çiftçilere, işçilere, memurlara, ümmilere, okumuşlara; yani, "soyut insan'a" değil "gerçek insan'a"! Onun için, İnsan'a güvenmeliyiz!

Esasen gerek teorik ve gerekse de pratik açıdan İnsan'a güvenmekten gayri hiçbir çare ve yol-yordam da yoktur. Zira:

a: Herşeyden önce, İnsan'a güvenen, doğrudan onun rabbidir.

b: İnsan-üstü bir mevkie ref edilen intelijansiyanın kendisi de beşerdir. Bu yüzden, İnsan'a güvenmeyi reddeden veya kuşku ve şüphe ile karşılayan her entellektüalist doktrin bizzat kendisiyle çelişerek bir Entellektüalist Çelişki yaratacaktır.

c: Bu Entellektüalist Çelişki, burada anlatılması mümkün olmayan uzun bir tarihi serencâm neticesinde, Batı dünyasında **Ultramontanizm'** ile din alanında ve, **Pozitivizm** ve **Marksizm** ile de felsefe alanında en yetkin felsefi ifadelerine kavuşmuş olup, günümüz Türk İntelijansiya'sı, bir yandan Batı'dan intikal eden bu felsefeler, diğer yandan ise, birisi tarihten getirilen **otoriteryenlik** geleneği diğeri de, aslen Şii-Karîmî menşeli olmasına ve Ehl-i Sünnet tarafından doktrinler olarak reddedilmesine rağmen bir "düşünce kodu" olarak İslâm dünyasına hülûlederek uzun asırlar boyunca hükümfermâ olmuş olan **İmâm-ı Mâsum** doktrinini ile süperpoze olarak tam bir

baş belâsı halini almış olan bir nevi bir **"entellektüel virüs"**tür.

Bunların tamamı —Pozitivizm, Marksizm ve Ultramontanizm ve onların bir nevi, "süretâ İslâmî" (sanki-İslâmî; quasi-Islamic) versiyonu gibi duran İsmet Sahibi Önderler doktrinleri —ise İslâm ile gayri kabili teliftir. Zira, bir müslüman için bir tek "mâsum imam" vardır ki bu da "Muhammed Ebe'l Kasım'dan gayrisi değildir" ve O'nun dışındaki herkes basit anlamda beşerdir.²⁶ Ve yine birtek "kesin doğru kitab"

vardır ki bu da "Kur'ân-ı Kerim'den gayrisi değildir ve O'nun dışındaki her kitab, birşekilde beşer lâfzıdır ve dahi hiçbir beşerin özel ve istisnâ bir korunmuşluğu kabul edilebilir nitelikte bir iddia değildir.

Şu halde, Aydın'ın toplumun fevkinde olmasının hiçbir meşrû gerekçeyle dayandırılması mümkün olamaz. Yani, Aydın'ın tercihlerinin diğer insanlardan daha değerli ve isabetli olmasının doktrinler bir temeli yoktur. Bu da bizi, şu sonuca götürür: Ey İntelijansiya! İnsan'a Güven! Sen onlardan başkası olmadığın gibi onlardan daha değerli de değilsin!

İslâm'da **Halk** ve **Hakk**, ilkesel olarak, birbirinin zıddı değildir. Her ikisinin arasında ne ontolojik ve ne de aksiyolojik bir zıtlık ve muhalefet söz konusudur. Böyle birşey, belirli bir miktar, esas itibariyle Zerdüşçülük'ten beslenmenin bir neticesi olarak, Hristiyanlık ve Şia'da mevcut olan ve yukarıda zikredilen iki doktrindir. İslâm'ın esas gücünün bir **"Halk Hareketi"** olmaktan kaynaklandığını unutmamak gerekir. Evet, İslâm, bir Halk Hareketi'dir. Bu, Hakk'ın Halk eliyle tecellî etmesinden gayri bir anlam taşımaz. Halk'a yani Taban'a dayanmayan hiçbir din, ideoloji veya doktrin kendisini emniyet altına alamaz. İslâm'ın nür meş'alesinin asırlardır sönmemesi,

onun istinad etmiş olduğu tabanın sağlamlık ve kuvvetinden kaynaklanmaktadır.

Sonuç olarak, diyebiliriz ki, **İntelijansiya** bir toplumun beyni mesabesindedir; ancak, bu, toplum üzerinde bir velâyet-vesâyet hakkı iddia etmek demek olarak özetlenebilecek olan **İntellektüalizm'i** meşrûlaştırılmaz. "Sıradan İnsan'a" (ordinary people) karşı güvensiz, onun siyasî-içtimai tercihlerini daima epotansiyel yanlış olarak te-lakki edip saygısız davranmak, ap-açık ve zâlimâne bir "hakikat tekelliliği", bir "kendi zâtını taksi etme"dir.

Demokrasi'nin özü İslâm'ın özü ile aynıdır: "Sıradan İnsan'a" (ordinary people) karşı güvenmek. İnsanlar'ın büyük çoğunluğunun yanlış üzerinde ittifak etmeyeceklerini kabul etmek, her ikisinin de esasını teşkil etmektedir.

Eğer metodumuzda "praksis" in bir değeri ve anlamı varsa, şu hususların da gözden nihan kalması düşünülemez:

a: Demokrasi'nin temeli olan toplumsal irade, yukarıda da temas edilmiş olduğu veçhiyle, hemen daima ve ekser-i kahra ile, aydınların siyasî tercihlerinden daha isabetli olarak tecellî etmektedir. Bunun temel illeti, Sıradan İnsanlar'ın strüktürel davranışlarını yönlendiren kolektif bilincinin, İntelijansiya'nın ferdi bilincine olan faikiyetidir. Aydın, ancak kendi uzmanlık alanında —Cemil Meriç'in tabiriyle, kendi fildişi kulesinde— otoritedir. Bir alanda otorite olmak bütün alanlarda aynı iktidara sahip olmak, yani, hususî bir yetkinliği umuma teşmil etmek, hiçbir meşrû esbâbı mücibeye dayandırmaz.

b: Demokrasi, pratik olarak, herkesten ziyade müslümanlara lâzımdır. Bir müslümanın en rahat yaşayabileceği bir düzen, ancak, demokratik bir düzendir. Zira, her anti-demokratik düzen, **Toplumsal Değişme Vektörü'nün** yukarıdan-aşağıya yönelik olduğu bir sistem demektir. Bu vektörün okunun müminlerin çiğnerlerini nasıl dil-hûn ettiği unutulmamalıdır.

c: Fakat, buradan, bir **"Demokrasi Oportünizmi"**ne kapı açılmaya çalışılmamalıdır. Demokrasi Oportünizmi, bir terim olarak, tarafımızdan, kendisi tam muktadir bir şekilde iktidara gelinceye kadar Demokrasi'nin bir vasıta olarak kullanılıp, bilâhare bir daha geri dönülmemek üzere terk edilmemesi anlamında kullanılmıştır ki birçok anti-

demokratik düşünce şekillerinin rağbet ettikleri bu davranış, son derecede çirkin bir ahlâksızlıktır.

d: "Bir müslümanın en rahat yaşayabileceği bir düzen, ancak, demokratik bir düzendir" önermesi, fiili demokrasilerden hiçbirisinin İslâm ile bire-bir özdeşleştirilmesi anlamında anlaşılmalıdır. Mevcut demokrasilerin tamamının "lâ-İslâmî" evsafa olduğu apaçık bir husustur. Aksini iddia etmek, tehlikeli bir yanlışlık olacaktır. Bu önermenin ekmele anlamda realize edilebilmesi, ancak bir "İslâmî Modernite"nin tesisi ile kaimdir ki İslâm Dünyası'nın günümüzdeki en büyük problemi de, kanaatimizce, budur.

Dipnotlar:

* **Dr. Durmuş Hocaoğlu**, Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi

¹ Bkz. W.E. Moore, **Social Change**, s. 111.

² D. Hocaoğlu, "Toplumsal Değişme Vektörü ve Jakobin Elitizm'in Sonu", **Zaman Gazetesi**, 17. 12. 1996, s. 2.

³ Bkz. msl: S. K. Padover, **The Meaning of Democracy**, s. 15, pr: 2. Ancak, bu kitabın telif edildiği tarihin 1965 olduğunu hatırlamakta fayda var. Bilindiği gibi bu yıllar Soğuk Savaşın, Evrensel Komünizm'in ve İspanyol Faşizmi'nin en canlı ve diri dönemleridir ve henüz Avrupa'nın büyükçe bir kısmı otoriter yönetimler altındadır. Bu durum, müellifin de şikayetçi olduğu bir husustur.

⁴ D. Spitz, **Antidemokratik Düşünce Şekilleri**, s. 6, pr: 2

⁵ D. Hocaoğlu, **Laisizm'den Millî Sekülerizm'e**, s. 381 v. dv.

⁶ Burada, "İslâmi" terimini teorik olarak doğru bulmadığım, ancak buna rağmen bir 'galat-ı meshur' haline geldiği için pratikte kerhen kullanmak durumunda bulunduğumu belirtmeyi lüzumlu addetmekteyim.

⁷ Descartes, **Regles Pour La Direction de L'esprit (Aklın İdaresi İçin Kurallar)**, Dördüncü Kural, (Oevres et Lettres, s. 46, st: 14-16)

⁸ Burada herhangi bir yanlış anlamayı peşinen önlemek için bir hususu tebarüz etmekte fayda mülahaza etmekteyim: "Kitap" terimi İslâmî literatürde dar ve özel anlamıyla kullanıldığında münhasıran "**Kur'an-ı Kerim**"i işaret etmektedir. Biz burada bu terimi bu spesifik anlamında değil, *skolastik anlamında* kullanmaktayız. Bu konuda O. Keskiöğlu şunları yazmaktadır: "**Kur'an-ı Kerim'in en meshur dört ismi vardır: Kur'an Kitap, Zikir, Furkan.** Diğer isimler bu dört ana isme bağlıdır. Kur'an-ı Kerim'de geçen diğer isimlerin bazıları şunlardır: Nür, Hüdd, Hâkîm, Beyân, Mev'iza, Bellâğ, Şifâ, Rahmet, Rûh, Hakk, Adl, Mecid, Aziz, Kerîm, Mühârek, vs... **Mevzuat-ı Ulûm**, bu isimleri 55 kadar sayar ki bunların bazıları sıfat kabildendir. (O. Keskiöğlu, **Son İlahî Kitap Kur'an-ı Kerim**, s. 41)

⁹ Burada "deney" ibaresi teknik bir felsefi terim olarak en geniş ve şumullü anlamında, "empeina" anlamında kullanılmaktadır ki Harî'çte bir realitesi (objektive reality) olan şeyler'in algı (perception) ile kavranması anlamı mündemik olup, fizik-bilimsel anlamdaki deney (experiment) ile karıştırılmamalıdır.

¹⁰ Gazzâlî, **El-Munkızu Mine'd-Dalâl**, s. 38, st: 1/7-1/6.

¹¹ Makıavel, **Hükümdar**, Bab: XV, s. 112, pr: 2 (vurgular tarafımdan yapılmıştır - D.H)

¹² S. K. Padover, **The Meaning of Democracy**, s. 14, pr: 2

¹³ D. Hocaoğlu, **Laisizm'den Millî Sekülerizm'e**, s. 382, pr: 1/1

¹⁴ Şii akaidin temellerinden olan **İmâm-ı Mâsûm** doktrini hakkında nisbeten zengince bir literatür vardır. Burada sadece birkaç ansiklopedi maddesi zikredilecektir: M. Bulut, "İsmet" Md., N. Yıldız, "İmamet" Md., Ağrakça, "Mehdî" Md., A. İlhan, "Bâtıniyye" Md.,

L. I. Goldziher, "İsmet" Md., A. M. Ates, "Bâtıniyye" Md., Massignon, "Karmatiler" Md., Katolik Kilisesi'nin en temel doktrinlerinden olan ve Papaların ismet sahibi olduğu fikrini müdafaa eden ve ülkemizde pek fazla bilinmeyen **Ultramontanizm** için, bkz: F. F. Urquhart, "Ultramontanizm" Md.

¹⁵ Gazzâlî, Ta'limiye Okulu'nu tenkid ederken, İmâm-ı Mâsûm doktrinine kısaca temas ederek, "Şüphesiz, bir muallime ihtiyacı vardır (ve) Muallim'in Mâsûm olması lâzımdır. Ancak bizim muallimimiz mâsûmdur ve o da Hz. Muhammed'dir" demektedir. (Gazzâlî, **El-Munkızu Mine'd-Dalâl**, s. 63)

¹⁶ Bununla, şüphesiz Elendimiz'in de bir beşerden başka birey olduğu imâ edilmekte değildir. **Kur'an-ı Kerim**, O'nun bir **Resul** (Msl: Feth: 48/29; Al-İmrân: 3/144) bir **Uyarıcı** (Msl: 11/12, Mülk: 67/26), bir **Tebliğci** (Msl: Mâide: 5/67), bir **Şâhid**, **Müjdeleyici** ve **Uyarıcı** (Msl: Feth: 48/8) olduğunu ve fakat bir **Beşer Resul**'den (Msl: İsrâ: 17/93), ve daha açık bir ifade ile bir **Beşer**'den başkası olmadığını (Msl: Kehf: 18/110; Fussilet: 41/6) sıkça vurgulamaktadır ki bununla güdülmek istenen amacın bütün iptidai ve muharref dinlerdeki en büyük tuzak ve şirk unsurlarından olan **Tanrısallaştırma (Deification)** tuzagının önlenmesi olduğu bedihidir.

Bibliyografya

I. Makaleler ve Maddeler:

Urquhart, F. F., "Ultramontanizm" Md., **Encyclopaedia of Religion and Ethics**, C: 12, s. 505-508.

Bulut, Mehmet, "İsmet" Md., **Sosyal Bilimler Ansiklopedisi** (Risale Yayınları), C: 2, s. 284-287.

Yıldız, Nureddin, "İmamet" Md., **Sosyal Bilimler Ansiklopedisi** (Risale Yayınları), C: 2, s. 236-240.

Ağrakça, Ahmet, "Mehdî" Md., **Sosyal Bilimler Ansiklopedisi** (Risale Yayınları), C: 2, s. 496-497.

İlhan, Avni, "Bâtıniyye" Md., **T.D.V.I.A.**, C: 5, s. 190-194.

Goldziher, I., "İsmet" Md., **İ.A.**, C: 5/II, s. 1124.

Ates, Ahmet, "Bâtıniyye" Md., **K.İ.A.**, C: 2, s. 339-342.

Massignon, L., "Karmatiler" Md., **İ.A.**, C: 6, s. 352-359.

II. Kitaplar:

Hocaoğlu, Durmuş, Dr., **Laisizm'den Millî Sekülerizm'e**, Selçuk Yayınları, Birinci Baskı: Ankara, Ekim 1995.

Descartes, **Oevres et Lettres**, İçindekiler: 1: Regles Pour La Direction de L'esprit; 2: Discours de La Methode; 3: La Dioptrique (Six premier discours); 4: Les Meteores (Discours huitieme); 5: La Geometrie (Livre lecond); 6: Meditaions - Objections et Repenses; 7: Les Passions de L'ame; 8: Traite de L'Homme; 9: La Recherche de la Verite par La Lumiere Naturelle; 10: Lettres Choisies; 11: Entretien avec Burman; 11: La Mort de Monsieur Descartes. Textes Presentes par Andre Bridoux., Éditions Gallimard, Copyright 1953; Imprime en Belgique, 1970.

Keskiöğlu, Osman, **Son İlahî Kitap Kur'an-ı Kerim**, DİB Yayınları, Ankara, 1983.

Moore, Wilbert Ellis, **Social Change**, Prentice Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1974, USA

Padover, Saul K., **The Meaning of Democracy**, Lancer Books, New York, 1965.

Makıavel, **Hükümdar**, Çeviren: Haydar Rifat, Matbaacılık ve Neşriyat Türk Anonim Şirketi, İstanbul, 1932.

Spitz, David, **Antidemokratik Düşünce Şekilleri**, Çeviren: Şiar Yalçı, MEB Yayınları, 1000 Temel Eser Dizisi, No: 8., İstanbul, 1969.

Gazzâlî, **El-Munkızu Mine'd-Dalâl**, Çeviren: Doç. Dr. Ahmet Suphi Furat, Mütercimim verdiği Türkçe ad: **Dalâletten Hidayete**, Şâmil Yayınevi., İstanbul, tarihsiz (1978)

III. Gazete Makaleleri:

D. Hocaoğlu, "Toplumsal Değişme Vektörü ve Jakobin Elitizm'in Sonu", **Zaman Gazetesi**, 17.12.1996, s. 2.